

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL: FILOLOGIE**

**TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT**

Doctorand:

Alexandra – Ștefania CORDOȘ

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Alexandru CISTELECAN

TÂRGU MUREȘ

2020

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE „GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL: FILOLOGIE**

**EMIL BOTTA. STUDIU
MONOGRAFIC**

Doctorand:

Alexandra – Ștefania CORDOȘ

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Alexandru CISTELECAN

TÂRGU MUREȘ

2020

REZUMAT

Studiul nostru își propune să ne impulsioneze în a cunoaște și aprecia opera lui Emil Botta, dar și relațiile sale cu personalitățile vremii în scopul de a-i înțelege pe deplin ideile, influențele și personalitatea. Lucrarea este constituită sub forma unui studiu monografic, punând în lumină activitatea actoricească și cea de scriitor.

Alegerea temei poate fi motivată de dorința de a crea un studiu în care se îmbină dimensiuni ale psihologiei în literatură. De asemenea, cercetarea va încerca să definească un principiu poetic al creației sale care se materializează atât la nivelul discursului, al scriiturii, al stilisticii cât și la nivelul imaginarului. Premisa o constituie integrarea operei scriitorului într-un proiect de recuperare identitară prin care scriitorul și actorul se prezintă publicului. Actualitatea temei se deduce prin faptul că studiul monografic presupune o cercetare detaliată contextului social și cultural, observând modul în care se naște opera autorului, factorii care o determină și dezvăluirile unor confesiuni de credință.

Scopul studiului constă în conturarea portretului unui actor, poet și prozator, de factură existențialistă cu accente romantice, care să cuprindă în decor și în substanță, imagini din biografie. În același timp, ne propunem să interpretăm creația lirică și epică conform unui demers conceptualizat în funcție de simboluri și arii tematice. Obiectivele propuse pot fi conturate în strânsă legătură cu tema aleasă. Așadar, un studiu monografic încearcă să concentreze opera scriitorului într-o ordine cronologică și nu neapărat valorică. Un alt obiectiv vizează activitatea de actor, evidențiind astfel mutații ale actoriei în planul liric. Pompiliu Constantinescu este cel care deschide calea de receptare și analiză a poeziei prin grila teatralității, cu toate că nu se fac trimiteri directe la meseria de actor a poetului, criticul observă că „originalitatea d-lui Botta este de a glumi cu dramele sale, de a le regiza în decoruri solemne pe care le surpă apoi prin umor; poetul stă după cortină”¹.

Chiar dacă demersul nostru este unul monografic, intenția nu este de a cerceta exhaustiv opera lui Emil Botta, ci mai cu seamă de a evidenția caracterul discursiv, aspecte tematice, stilistice, retorice, precedate de investigarea contextului care a făcut posibilă apariția și îmbinarea poeziei, prozei și publicisticii.

Apariția lui Emil Botta pe scena literară a făcut mai multe valuri decât cea pe scena marilor teatre cu toate că a cules aplauze și succese pe ambele planuri. Autorul a fost receptat de critica literară în diverse registre interpretative: „ultimul mare poet” (Eugen Ionescu), „cel

¹ Pompiliu Constantinescu, *Emil Botta: „Întunecatul April”*, în revista „Vremea”, nr. 509, 17 octombrie 1937, p. 4.

mai dionisiac poet apărut la noi” (Edgar Papu), „cel mai mare poet în viață” (Al. Paleologu) scrie o poezie ce poate fi analizată „dintr-o triplă perspectivă, subliniind tragicul, histrionicul și asumarea folclorului în chintesența lui” (Ilie Măduță).

Lucrarea este structurată în patru capitole: *Între poezie și actorie, Poezia ca spectacol, Universul poetic, Prozatorul*.

Primul capitol –*Între poezie și actorie* –are caracter general și are ca scop contextualizarea operei și prezentarea biografiei poetului. De asemenea, se urmărește cariera de actor și principalele roluri din teatru și film. Despre cariera de actor se scrie în cronici și reviste de specialitate. Intrarea pe scena Teatrului Național îi va aduce o carieră strălucită, jucând api în filme și piese montate de Televiziunea Română. Ca actor a fost apreciat pentru gravitatea lui tenebroasă, pentru sensibilitatea ieșită din comun, uneori aproape maladivă. Pentru rolurile din *Hamlet* sau *Năpasta*, dar și pentru roluri excepționale în filme precum *Pădurea spânzuraților*, *Răscoala*, *Reconstituirea* sau *Dacii* este recompensat cu Premiul de Stat. Acest capitol urmărește și conturarea direcțiilor din procesul de creație, exprimarea unor stări personale. Preocuparea poetului este de a-și exprima stările personale, experiențele individuale, relevarea unor adevăruri subiective, dar și căutarea și explorarea unor lumi imaginare. Despre robia scrisului face mărturisiri în revista *Facla* (1935), dar și bunului său prieten și coleg Arșavir Acterian. Meticulos în scris, meticulos pe scenă, asta îi determină pe criticii literari să apropie *poietica* lui Emil Botta de ideea de joc –în sens ludic, dar și de teatralitate, „există în opera lui Emil Botta un *du-te-vino*, esențial, o mișcare continuă a textului, un joc al viziunilor, sintaxei, eufoniei, o gestualitate hipertrofiată”². Receptarea poeziei, prozei și publicisticii completează ideea lui Constantin Fântâneru care propunea o lectură a poetului dinspre Filosofie, mai ales dinspre Kierkegaard, considerat maestru vădit al lui Emil. Botta. Plecând de la un text scris de Emil Botta *Elogiul ipocriziei*, putem identifica o asemănare între Botta și Kierkegaard, ambii multiplicându-și ființa prin artificii pseudonimelor. Și unul și celălalt și-au făcut profesiune de credință din ambiguitate. Ambiguitatea revelatoare o preia și de la Nietzsche. Ambiguitatea sau amphibolia cum o numea Kierkegaard este prezentă la Nietzsche de la nivelul sintagmei până la onomatopee și încărcături de sensuri multiple. Aceleași structuri paradoxale le regăsim și la Botta unde trilul mierlei devine vorbă cu două sau mai multe sensuri. Volumul *Întunecatul April* mizează pe ideile prețuite de Nietzsche, cuvintele capătă un sens nou, mai sumbru, mai straniu.

² Doina Uricariu, *Emil Botta (fișe dintr-o istorie a receptării critice)*, în *EMIL BOTTA antologie* coordonată de Paul Drogeanu, Editura Eminescu, 1986, București, p. 21.

Generarea infinită de sensuri creează un haos al diversității. Adept al artei dionisiace, Botta creează o poezie a jocului și a disimulării, care dincolo de ironie și badinaj „eliberează un stil al marii pasiuni (suferințe), stil caracteristic și pentru Kierkegaard și pentru Nietzsche”³. Asemănarea cu Shakespeare, Eminescu, Bacovia și/ sau Dan Botta are ca scop evidențierea unui univers poetic unic, în care trăirile interioare sunt exprimate prin cuvinte simple și nude. Subcapitolul *Planul verbal* face referire la măiestria cu care Emil Botta îmbină elemente din folclor, neologisme, expresii latinești, jonglând cu lexemele ce sugerează de la sensibilitate și inocență până la tragic și grotesc.

Capitolul al doilea –*Poezia ca spectacol* –cuprinde o perspectivă critică a volumelor de versuri în ordinea apariției lor, urmărind poemele dintr-o perspectivă analitică, estetică, comparatistă, tematică, stilistică. Toate aceste analize conduc la ideea că Botta e „un mare poet”⁴. Interpreții lui Botta trec poemele sale prin diverse filtre critice. Scriitorul este citit prin grila romantismului (Doinaș), prin perspectiva teatralității mai mult sau mai puțin biografică (Ion Pop), prin trimiteri la expresionism (C. Ciopraga), prin contemplarea unui *homo ludens* (Ov. Papadima). Poemele primului volum, *Întunecatul April* (1937), oferă cititorului impresia că a nimerit într-un spațiu întunecat, dominat de tensiune, unde poetul este mereu pe punctul de a purta o luptă de hărțuială cu un inamic nevăzut, cu himera, ca într-un război din care de cele mai multe ori iese învins. G. Călinescu vede acets volum ca fiind „un tablou plin de mișcare”⁵ și Mihail Sebastian „un moment de poezie împlinit”⁶. Volumul zugrăvește o lume de artificii, de mistere, cu reminiscențe din Poe, Baudelaire sau Shakespeare conturate în stilul propriu. Cel de-al doilea volum, *Pe-o gură de rai* (1943), primește și laude „este confesiunea susținută a unui poet la care sensibilitatea și meșteșugul artistic au atins cel mai înalt grad al armoniei”⁷, dar și critici „nedumerește mult și ne încântă mult mai puțin decât am fi dorit și așteptat”⁸. Acest volum se săvârșește pe deplin sub călăuza duhului folcloric. Nu se dezice total de primul volum, persistă obsesia asupra spectrului morții, cu toate că e invocată cu o calmă acceptare. Se constată ecouri din istoria poporului român prin evocarea unor personalități istorice (Mihai Viteazul, Dragoș descălecătorul, Gelu), toposuri (Adjud,

³ Doina Uricariu, *Ecorșeuri*, Editura Cartea Românească, 1989, București, p. 155.

⁴ Nicolae Manolescu, *Un mare poet*, în revista „România literară”, nr. 48, 1976, p. 9.

⁵ G. Călinescu, *Emil Botta: Întunecatul April*, în revista „Adevărul literar și artistic”, seria a II-a, anul XVIII, nr. 864, 27 iunie 1937, p. 15.

⁶ Mihail Sebastian, *Emil Botta: Întunecatul April*, în revista „Reporter”, anul V, nr. 21, 11 iulie 1937, p. 2, la rubrica *Mărturia unei generații*.

⁷ Perpessicius, *Opere*, volumul 10, Editura Minerva, București, 1979, p. 318.

⁸ Pompiliu Constantinescu, *Emil Botta: Pe-o gură de rai*, în revista „Vremea”, anul XVI, nr. 735, 6 februarie 1944, p.9.

Mărăști, Mărășești, Zarand). Simbolul pământului este prezent în imagismul patriotic prin utilizarea unor lexeme precum: humă, glie, țărână. Ciclul *Vineri* (1971) apare după „o zonă groasă de tăcere”⁹ și prezintă în același stil apocaliptic dramele și eșecurile interioare. Regăsim aceeași țară a visului (Dreamland) cu apariții fantastice și același cântăreț posedat de himere. Este volumul care sub forma unui cifru liric dezvăluie erosul. Litera *L* pare a reprezenta o prezență feminină, dragostea e o lucitoare pentru care „pierirăm, pierirăm”. Dacă primelor două volume de versuri le erau caracteristice două anotimpuri –primăvara exemplificată de April și toamna –de Brumar, în volumul acesta regăsim vara care aduce o stare de panică (*Împresurarea*) sau o săptămână a patimilor la sfârșitul căreia spera la miracolul învierii fratelui (*Vineri*). Ultimul volum de versuri, *Un dor fără sațiu* (1976), nu dezmințe „nici una din impresiile de lectură anterioare, îmbogățindu-le printr-o fluidizare a expresiei”¹⁰. În viziunea lui Ion Pop, în acest volum se temeprează excesul decorativist din *Întunecatul April*, se păstrează notele grave din *pe-o gură de rai* și se amplifică tonalitatea folcloristică din *Vineri*. Geografia dorului fără sațiu are ca punct de racord codrul carpatin. Este locul unde se întâlnește cu cei duși în lumea celor fără de dor (mama, tata, fratele) sau reprezintă locul triumfător al nașterii poporului român: „în inima codrului/ în româtime”, dar și locul de întâlnire cu moartea/ doamna cu toporaș sau pasărea galbenă.

Capitolul trei, *Universul poetic*, se delimitează ca o etapă importantă în explorare universului lui Emil Botta prin identificarea unor metafore emblematice în lirismul lui Botta. În realizarea acestui capitol am apelat la metodologia și terminologia imaginarului, domeniu de cercetare format spre mijlocul secolului trecut, domeniu îmbogățit de studiile unor teoreticieni consacrați (Gaston Bachelard, Gilbert Durand, Albert Béguin, Hugo Friedrich). Studiul își propune să valorifice textele poetice, ilustrând valențele unor simboluri ce corespund stărilor poetice. Cuvinte precum pădure, vis, somn, moarte sunt căi de transmitere a stărilor interioare, astfel că ele devin mijlocitoare între poet și cititor.

Ultimul capitol este dedicat activității de prozator. La fel ca în cazul poeziei, proza lui Botta poate fi descifrată cu aceeași cheie de lectură. Deși au intrigat prin factura lor cu totul inedită și prin fantasmele obsedante, textele readuc în actualitate ideea abuliei deoarece încă din primul volum de versuri erau pomeniți trântorii sau lunca marilor leneși. Primind din partea criticii diverse titlaturi, de la pseudoalegorii la poeme în proză, nuvelele lui Botta sunt

⁹ Gheorghe Grigurcu, *Emil Botta: Poezii*, în revista „Familia”, nr. 6 (10), anul 2 (101), serie a V-a, iunie 1966, p. 3.

¹⁰ Emil Manu, *Un dor fără sațiu*, în revista „Săptămîna”, nr. 306, vineri, 15 octombrie 1976, p. 2.

„documente ale unei existențe abisale”¹¹. Este necesară precizarea că nașterea prozatorului Emil Botta este pregătită de publicistul Emil Botta. Fără cunoașterea publicisticii, n-am fi cunoscut dimensiunea reală a culturii și spiritului critic ce stau la baza creației lui Botta. Proza lui Botta dezvăluie ipostaza unui călător spre tărâmurî onirice (*homo viator*), încercând la nesfârșit să se descătușeze de propriile complexe și drame lăuntrice. Trecerea nuvelor prin sita criticii are ca scop identificarea imaginilor care ne sunt transmise și în poeme.

Nu se urmărește o delimitare clară a genurilor literare, ci mai degrabă o perspectivă tridimensională asupra operei lui Botta, accentuarea individualității unei scriituri unitare, dincolo de genul abordat. Întreaga creație artistică semnată de Botta este „o activitate prin care artistul pune ordine în ansamblul dispensiv al sensibilității, în multitudinea de idei, analogii, sentimente, imagini care îl invadează”¹². Întotdeauna rămâne posibilitatea de a deschide noi perspective de interpretare a operei lui Botta. Clasat ca romantic, neoromantic, expresionist sau existențialist, Botta a produs nenumărate legende. Ceea ce conferă unicitate naturii sale creatoare este tocmai refuzul încadrării într-o anumită tipologie.

¹¹ Ov. S. Crohmălniceanu, *Prefață* la Emil Botta, *Trîntorul*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 16.

¹² Marius Ghica, *Geneza operei literare. Repere spre o poietică*, editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 41.

BIBLIOGRAFIE

I. BIBLIOGRAFIA OPEREI :

A. ÎN VOLUME :

1. BOTTA, Emil, *Poeme*, cuvântul înainte de Petru Comarnescu, Editura Albatros, București, 1974.
2. BOTTA, Emil, *Scrieri 1*, ediție îngrijită de Ioana Diaconescu, prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1980.
3. BOTTA, Emil, *Scrieri 2*, ediție îngrijită de Ioana Diaconescu, Editura Minerva, București, 1980.
4. BOTTA, Emil, *Scrieri 3*, text ales și stabilit, studiu introductiv, note și bibliografie de Doina Uricariu, Editura Minerva, București, 1987.
5. BOTTA, Emil, *Trîntorul*, prefață de Ov. S. Crohmălniceanu, Editura Pentru Literatură, București, 1967.

B. TEXTE LITERARE ȘI TEORETICE ÎN PUBLICAȚII :

1. BOTTA, Emil, *Flacăra mică* în revista *Vremea*, anul III, nr. 139, 23 octombrie, 1930.
2. BOTTA, Emil, *Réne Claire*, în revista *Vremea*, anul III, nr. 140, 26 octombrie 1930.
3. BOTTA, Emil, *Sensibilități de provincie*, în revista *România literară*, nr. 38, 8 octombrie, 1932.
4. BOTTA, Emil, *Pentru filmul istoric și legendar*, în revista *Vremea*, anul III, nr. 134, 5 octombrie 1930.
5. BOTTA, Emil, *Stilul cinematografic*, în revista *Ulise*, anul I, nr. 3, octombrie, 1932.
6. BOTTA, Emil, *Haig Acterian și minciunile adevărate*, în revista *Vremea*, anul IX, nr. 423, 2 februarie 1936.
7. BOTTA, Emil, *Micul discurs*, în revista *Ramuri*, anul VI, nr. 6, 15 iunie 1969.
8. BOTTA, Emil, *Călătorie în viitorul care a trecut*, în *Luceafărul*, 6 mai 1972.

C. INTERVIURI ÎN PERIODICE :

1. BOTTA, Emil, *Emil Botta scrie ca să realizeze un paradox*, în revista *Facla*, nr. 1337, 17 iulie 1935, la rubrica *Literatură-artă-teatru*.
2. BOTTA, Emil, *Emil Botta: Ei, bătrînii ca vremea au scris prima filă a epopeii naționale*, în revista *Flacăra*, nr. 11, 1976.

D. TEXTE (LITERARE ȘI TEORETICE) ÎN ANTOLOGII :

1. BODIU, Andrei, DOBRESCU, Caius, *Poezia română postbelică (metode de lectură, texte, analize, întrebări, exerciții și teme)*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2005.
2. BOLDEA, Iulian, *Emil Botta O sută și una de poezii*, Antologie, Editura Academiei Române, București, 2019.
3. DROGEANU, Paul, *EMIL BOTTA interpretat*, Editura Eminescu, București, 1986.

II. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ :

A. DICȚIONARE :

1. *** *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan –Al. Rosetti”, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2002.
2. *** *Dicționarul general al literaturii române, A / B; C / D*, Academia Română. București; Editura Univers Enciclopedic, 2004.
3. *** *Dicționarul scriitorilor români*, Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coord.), vol. I, Editura Albatros, București, 2001;
4. *** *Dicționar analitic de opere literare românești*, coordonare și revizie științifică: Ion Pop, vol. I, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.
5. *** *Dicționar de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, gesture, forme, figuri, culori, numere*, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coordonatori), traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coord), Editura Polirom, 2009.

B. LUCRĂRI GENERALE :

1. ACTERIAN, Arșavir, *Jurnal 1929-1945/ 1958-1990*, Editura Humanitas, București, 2008.

2. BACHELARD, Gaston, *Psihanaliza focului*, în românește de Lucia Ruxandra Munteanu, Prefață: Romul Munteanu, Col. Eseuri, București, Editura Univers, 1989.
3. BACHELARD, Gaston, *Aerul și visele*. Eseu despre imaginația mișcării, traducere de Irina Mavrodin, în loc de prefață Dubla legitimitate de Jean Starobinski, traducere de Angela Martin, București, Editura Univers, colecția Studii, 1997.
4. BACHELARD, Gaston, *Poetica reveriei*, Traducere din limba franceză de Luminița Brăileanu, prefață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.
5. BEGUIN, Albert, *Sufletul romantic și visul*. Eseu despre romantismul german și poezia franceză, traducere și prefață de Dumitru Țepeneag, postfață de Mircea Martin, București, Editura Univers, 1998.
6. BLANCHELOT, Maurice, *Spațiul literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, Editura Minerva, București, 2007.
7. BOLDEA, Iulian, *Istoria didactică a poeziei românești*, Editura Aula, Brașov, 2005.
8. BOLDEA, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Editura Universității Petru Maior, Târgu Mureș, 2011.
9. BOLDEA, Iulian, *Ipostaze și lecture critice*, Editura University Press, Târgu Mureș, 2018.
10. BOTEZ, Adrian, *Emil Botta –închinător înfrânt eminescului*, Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2015.
11. BURGOS, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriela Duda, București, Editura Univers, 1988.
12. CÂNDROVEANU, Hristu, *Poeți și poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1980.
13. CIOPRAGA, Constantin, *Între Ulysse și Don Quijote*, Editura Princeps, Iași, 2011.
14. COCHINESCU, Lucian, *Dimensiuni ale psihologiei în literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
15. COLLET, Peter, *Cartea gesturilor*, traducere din limba engleză de Alexandra Borș, Editura Trei, București, 2003.

16. DECARTES, René, *Meditații metafizice*, București, Editura Carter, 1997.
17. DIMA, Al, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iași, 1982.
18. DOINAȘ, Aug. Șt., *Orfeu și tentația realului*, Editura Eminescu, București, 1974, p.206
19. DURAND, Gilbert, *Structuri antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers, 1977.
20. EKMAN, Paul, *Emoții date pe față*, traducere din engleză de Mihaela Costea și Silviu Gherman, ediția a II-a, Editura Trei, București, 2019.
21. GHICA, Marius, *Geneza operei literare. Repere spre o poietică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
22. HIRSCH, Edward, *Cum să citești un poem și să te îndrăgostești de poezie*, traducere de Dana Bădulescu și Radu Andriescu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015.
23. IORGULESCU, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, București, 1974.
24. IVAȘCU, George, *Confruntări literare*, Editura Eminescu, București, 1988.
25. MORARU, Cristian, *Ceremonia textului*, Editura Eminescu, București, 1985.
26. MIHĂILESCU, C., Dan, *Întrebările poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1988.
27. MUNTEANU, George, *Interpretări și repere*, Editura Junimea, Iași, 1982.
28. NOICA, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987.
29. ORNEA, Z., *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1980.
30. PAPADIMA, Ovidiu, *Creatorii și lumea lor*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943.
31. PILLAT, Dinu, *Scriitori români din perspectiva universală. Emil Botta, Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, Editura Pentru Literatură, București, 1969.

32. POP, Ion, *Lecturi fragmentare*, Editura Eminescu, București, 1983.
33. POP, Ion, *Jocul poeziei*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006.
34. ȘTEFĂNESCU, Dorin, *Poetulul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2016.
35. WUNENBURGER, J.J., *Filosofia imaginilor*, Iași, Editura Polirom, 2004.

C. ISTORII LITERARE:

1. CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, editura Minerva, București, 1982.
2. CRĂCIUN, Gheorghe, *Istoria didactică a literaturii române pentru elevi și profesori*, Editura Cartier Educațional, București, 1997.
3. MANOLESCU, Nicolae, , *Istoria critică a literaturii române 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
4. PIRU, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Editura Univers, București, 1981.
5. ȚEPOSU, Radu, G., *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, ediția a II-a, prefață de Al. Cistelean, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002.

D. MONOGRAFII:

1. CRISTEA, Călin, Radu, *Emil Botta despre frontierele inocenței*, Editura Albatros, București, 1984.
2. URICARIU, Doina, *Apocrife despre Emil Botta*, Editura Cartea Românească, București, 1983.
3. URICARIU, Doina, *Ecorșeuri*, Editura Cartea Românească, București, 1989.

E. STUDII CRITICE ÎN VOLUM:

1. CĂLINESCU, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, Editura Pentru Literatură, vol. II, București, 1969.
2. CROHMĂLNICEANU, S., Ov., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, volumul II, Editura Minerva, București, 1974.
3. DUGNEANU, Paul, *Emil Botta: „Trîntorul”*, în revista *Vremea*, anul XI, nr. 557, 2 octombrie 1938.

4. IONESCU, Corneliu, Mihai, *Ceremonial pentru Emil Botta*, în volumul *Palimpseste*, Editura Cartea Românească, București, 1979.
5. IVAȘCU, George, *Confruntăei literare*, volumul III, Editura Eminescu, București, 1988.
6. MIOC, Simion, *Prozele lui Emil Botta, Demonii textului*, în volumul *Structuri literare*, Editura Facul, Timișoara, 1981.
7. PERPESSICIUS, *Opere*, volumul 10, Editura Minerva, București, 1979.
8. SIMION, Eugen, *Emil Botta*, în capitolul I: *Continuitate și ruptură. Poezia evenimentului* din vol. *Scriitori români de azi*, I, ediția a II-a revăzută și completată, Editura Cartea Românească, 1978.
9. SIMION, Eugen, *Emil Botta*, în capitolul *Proza fantastică* din vol. *Scriitori români de azi*, I, ediția a doua revăzută și completată, Editura Cartea Românească, București, 1978.

F. STUDII CRITICE ÎN PERIODICE:

1. CĂLINESCU, G., *Emil Botta: Întunecatul April*, în *Adevărul literar și artistic*, seria a II-a, anul XVIII, nr. 864, 27 iunie 1937.
2. CHIRNOAGĂ, Mihai, *Emil Botta: Trântorul*, în revista *Front literar*, septembrie 1938, seria II, anul III, nr. 4.
3. CIOCULESCU, Șerban, *Recitind Versuri de Emil Botta*, în *România literară*, nr. 14, 1972.
4. CISTELECAN, Al., *Poezii de Emil Botta*, în revista *Familia*, nr. 2, februarie 1980.
5. COMARNESCU, Petru, *Moarte și transfigurare în poezia d-lui Emil Botta*, în revista *Timpul*, anul VIII, nr. 2395, ianuarie 1944.
6. CONTANTINESCU, Pompiliu, *Emil Botta: „Trântorul”*, în revista *Vremea*, anul XI, nr. 557, 2 octombrie 1938.
7. CRAIA, Sultana, *Izgonirea gnomilor*, în revista *Convorbiri literare*, nr. 6, 1982.
8. CROHMĂLNICEANU, S., Ov., *Mierla, muza poetului Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 7, 1980.
9. DOINAȘ, Aug., Șt., *Prezențe lirice: Emil Botta*, în revista *Contemporanul*, nr. 47, 1971.

10. FĂNTĂNERU, Constantin, *Întunecatul April*, în revista *Universul literar*, anul XLVIII, 14 octombrie 1939.
11. FELEA, Victor, *Emil Botta* în revista *Tribuna*, nr. 32, 11 aug. 1977.
12. FLĂMÂND, Dinu, *Un dor fără sațiu*, în revista *Contemporanul*, nr. 1 (1574), 7 ianuarie 1977.
13. FLĂMÂND, Dinu, *Un dor fără sațiu*, în revista *Amfiteatru*, nr. 12, decembrie 1976.
14. GRIGURCU, Gheorghe, *Emil Botta: Poezii*, în revista *Familia*, nr. 6 (10), anul 2 (101), serie a V-a, iunie 1966.
15. GRIGURCU, Gheorghe, *Poezia lui Emil Botta*, în revista *Viața românească*, nr. 3, 1977.
16. IONESCU, Eugen, *Trei poeți*, în revista *Vremea*, nr. 58, 10 octombrie 1937.
17. IORGULESCU, Mircea, *Moment Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 15, București, 1984.
18. JEBELEANU, Eugen, *De pe altă planetă*, în revista *Luceafărul*, nr. 31 (796), 30 iulie 1977.
19. JEBELEANU, Eugen, *Carnet teatral: Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 73, 1978.
20. LIVESCU, Cristian, *Emil Botta: Un dor fără sațiu*, în revista *Tribuna*, nr. 26, iunie, București, 1977.
21. MANOLESCU, Florin, *Un dor fără sațiu*, în revista *Flacăra*, nr. 45, 1976.
22. MANOLESCU, Nicolae, *Un mare poet*, în revista *România literară*, nr. 48, 1968.
23. MANU, Emil, *Un dor fără sațiu*, în revista *Săptămîna*, nr. 306, vineri, 15 octombrie 1976.
24. MARTIN, Aurel, *Poezia lui Emil Botta*, în revista *România literară*, 27 mai 1971.
25. MARTINESCU, Pericle, *Pseudo-amintiri despre Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 15, 1978.
26. MASSOF, Ioan, *Teatrul românesc*, Editura Pentru Literatură, vol VII, București, 1966.

27. MĂLĂNCIOIU, Ileana, *Emil Botta juca rolul lui Emil Botta*, în *Almanahul literar '80*, 1980.
28. MICU, Dumitru, *Poezia „Dorului fără sațiu”* în revista *Contemporanul*, nr. 1 (1574), 7 ianuarie 1977.
29. MUTAȘCU, Dan, *Adevăr și frumos în poezia lui Emil Botta*, în revista *Iașul literar*, nr. 4, aprilie 1970.
30. PALEOLOGU, Al., *Cum a fost*, în revista *Flacăra*, nr. 43 (1959), 20 Octombrie 1973.
31. PETRE, Luiza, *Emil Botta și riscul deghizării romantice*, în revista *Argeș*, anul VIII, nr. 6, iunie 1973.
32. PIRU, Al., *Versuri de Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 15, 1971.
33. REGMAN, Cornel, *Emil Botta: „Poezii”*, în *Luceafărul*, nr. 27 (218), 2 iunie 1966.
34. ROBU, Cornel, *Destin poetic și destin istoric*, în revista *Tribuna*, nr. 16 (1061), 21 aprilie 1977.
35. SALA, Dana, *Spectacularitatea eului în opera lui Emil Botta*, în revista *Familia*, nr. 11-12 (480-481), seria a V-a, noiembrie-decembrie 2005.
36. SEBASTIAN, Mihail, *Emil Botta: Întunecatul april*, în revista *Reporter*, nr. 21, anul V, București, 11 iulie 1937.
37. SIMION, Eugen, *Comediantule, ce tragedie!*, în revista *Luceafărul*, nr. 31, 1977.
38. STAMATE, Horia, *Fapte și idei*, în revista *Vremea*, anul XI, nr. 562, 6 noiembrie 1938.
39. STĂNESCU, Alexandru- Bogdan, *Elegie pentru Zed*, în *Adevărul literar și artistic*, 12 februarie 2003.
40. STEINHARDT, N., *Steaua rară, Emil Botta*, în revista *Viața românească*, anul XXXIV, nr. 12, decembrie 1981.
41. STREINU, Vladimir, *Semne noi de lirism*, în revista *Fundațiilor Regale*, nr. 9, București, 1937.
42. ȘTEFĂNESCU, Alex., *La o nouă lectură: Emil Botta*, în revista *România literară*, nr. 23, 2003.

43. TEODORESCU, Crin, *Emil Botta sau despre tragicul actorului*, în revista *Teatru*, nr. IV, aprilie, București, 1970.
44. THEODORESCU, Cicerone, *Maya*, în revista *România literară*, 20 aprilie 1932, nr.18, la rubrica *Vitrina teatrală*.
45. TOMOZEI, Gheorge, *Cînd prințul Hamlet scrie poezii*, în revista *Argeș*, anul VI, nr. 7, iulie 1971.
46. TOMUȘ, Mircea, *Emil Botta, Un dor fără sațiu*, în revista *Transilvania*, anul LXXXIII, nr. 2, 1977.
47. ULICI, Laurențiu, *Emil Botta: Întunecatul April*, în revista *Contemporanul*, nr. 1 (1004), 7 ianuarie 1966.
48. ULICI, Laurențiu, *Treptele melancoliei*, în revista *Contemporanul*, nr. 11, 14 martie 1980.
49. URICARIU, Doina, *Emil Botta și poezia sărbătorii*, în revista *Luceafărul*, nr. 32, 7 august 1976.
50. ZALIS, Henri, *Emil Botta prozator*, în revista *Luceafărul*, 28 martie 1970, anul XIII, nr. 13.

G. CRONICI DE TEATRU:

1. *** *Oameni care tac*, în revista *Teatrul*, nr. 1, anul VI, ianuarie 1961.
2. VICU, Mîndra, cronică spectacolului *Năpasta* de I.L. Caragiale, în regia lui Ion Vinea, în revista *Teatrul*, nr. 10, 1969.